

CEZAYİR'İN KURULUŞ MEKTUBU

“Kâfirler Endülüs'ü istilâ ettikten sonra Vehran Kalesi'ne geldiler. Diğer beldelere tecâvüz etmek için Becâye ile Trablus'u aldılar. Sonra da bizim diyarımız Cezayir kaldı. Daire ortasında kalan nokta gibi garip ve şaşkın kaldık. Her taraftan bizi sıkıştırdılar...”

MEHMET TÛTÛNCÛ

Türk ve Arap Dünyası Araştırmaları Merkezi Araştırma Görevlisi

Barbaros Hayreddin Paşa

Cezayir'in Osmanlı'ya bağlanması konusu hâlâ ikna edici olarak açıklanamamıştır. Bu konuda kaynak ve bilgi sınırlıdır. Bunlar arasında en önemlileri Barbaros Hayreddin Paşa'nın Seyyid Muradi'ye yazdıkları Gazavatname'si ve bu makalenin konusu olan Cezayirlilerin Osmanlı sultanına yazdıkları mektuptur. Bu mektubun Osmanlı denizcilik tarihi bakımından önemi büyüktür.

Barbarosların Faaliyetleri

Akdeniz'de fetih ve korsanlık faaliyetlerinde bulunan Barbaros Kardeşler 1502 yılında Şehzade Korkut'un emrine girmişlerdir. Şehzade Korkut'un Oruç ve Hızır Reislere yardım ve teşvikleri meşhurdur. Fakat 1512'de Osmanlı tahtına Yavuz Sultan Selim geçip bilahare Şehzade Korkut mağlup olunca Oruç ve Hızır kardeşler, Osmanlı ile irtibatı keserek kendi başlarına Akdeniz'de fetihlere başladılar.

Kuzey Afrika'daki İspanyol İşgali

İspanya'da Endülüs'ün sona ermesiyle Kuzey Afrika ülkeleri, İspanya tehdidiyle karşı karşıya kalmış; önemli şehirlerden Mersa Kebir 1505'te, Tenes 1507'de, Vehran 1509, Bicaye 1510, Trablus 1510, Cezayir ve Mustaganem 1511'de İspanya tarafından ele geçirilmişti.

Topraklarındaki bu İspanyol tehlikesine karşı Cezayir halkı, Akdeniz'de ticaret ve muhariplik yapan Barbaros kardeşlere müracaat eder. Ve neticede önce Cicel (1514) ardından Cezayir (1516) İspanyollardan kurtarılır.

Fakat devam eden mücadeleler sırasında iki büyük kardeş Oruç ve İshak Reisler şehit düşer. Oruç ve İshak Reis'in vefatıyla Cezayir'in idaresi küçük kardeş Hızır'a (Barbaros Hayreddin) kalır. Bu yıllarda Osmanlı tahtında Yavuz Sultan Selim vardır.

Cezayir-Osmanlı Münasebetlerinin İlk Adımı Olan Mektup

Oruç Reis'in vefatından hemen bir yıl sonra Cezayir uleması ve ileri gelenleri Osmanlı padişahına bir mektup yazarak durumlarını izah etmişler ve Osmanlı'dan himaye ve yardım istemişlerdir.

Orijinali Topkapı Sarayı'nda bulunan Zilkade 925

(Ekim 1519) tarihli bu mektup, Cezayir tarihi için son derece ehemmiyetlidir.

Bu mektupta şunlar yazılıdır:

"Cezayir'deki kadılar, âlimler, imamlar, hatipler, tüccarlar, eminler ve bütün re'âyânın sultana mektubudur.

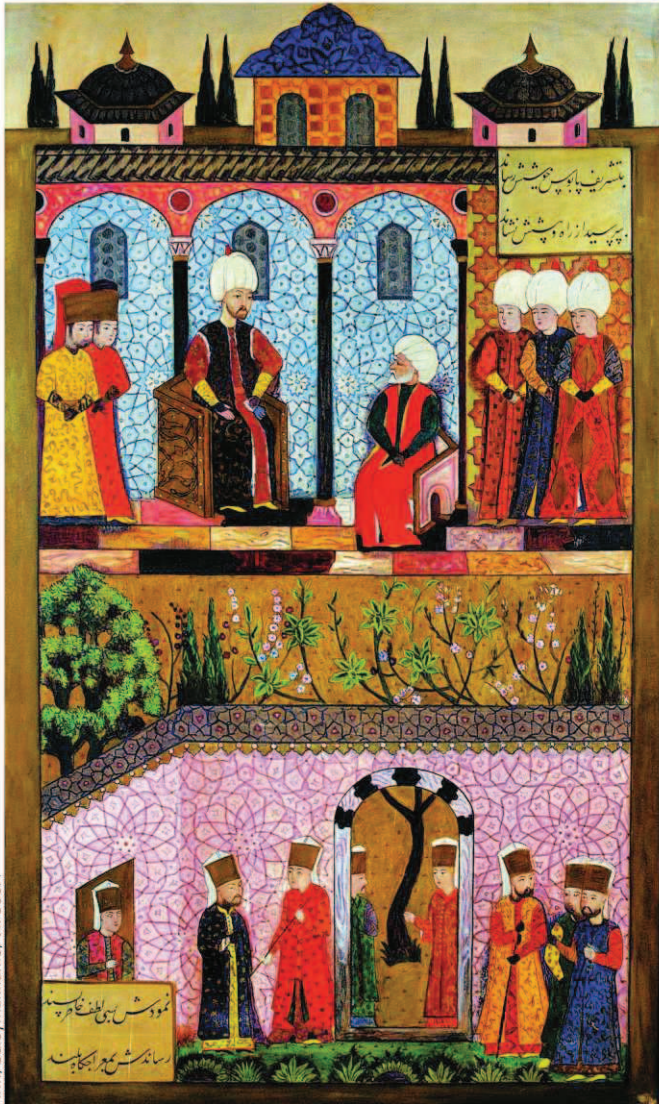
"Yüce saltanat makamına, mutluluk ve zafere ulaşmanız dualarımızdan sonra Cezayirliler arz ediyor ki; sizin yüce makamınıza biz büyük değer vermekteyiz. Asırlarca devamının zarureti inaniyoruz. Yüce kapınıza ta'zimle ifade ederiz ki, hislerimizi bu mektup tam anlatamaz. Biz sizin mutlu günlerinizle sevinçliyiz ve size itaat etme sevinci ile müjdeliyiz. Size öyle itimat ediyoruz ki, içi dışı hâlis ve başı sonu güzeldir. Emirlerinizi dinliyoruz.

"Bu bendelerinizin yanında size ta'zimden başka bir şey yoktur. Şerefli makamınızın devamını isteriz. Bizlere din düşmanlarından gelen musibetler ve bunun karşısında Allah dostları olan müminlerin yardımı ve zaferi uzun hikâye. Özeti şudur ki;

"Kâfirler Endülüs'ü istilâ ettikten sonra Vehran Kalesi'ne geldiler. Diğer beldelere tecâvüz etmek için Becâye ile Trablus'u aldılar. Sonra da bizim diyarımız Cezayir kaldı. Daire ortasında kalan nokta gibi garip ve şaşkın kaldık. Her taraftan bizi sıkıştırdılar. Biz de sağlam bir ip gibi olan dinimize bağlandık ve Allah'a sığındık. Kâfirler bizi hâkimiyetleri altına almak istedi. Biz de düşündük ve gördük ki, belâ ve musibet şiddetlendi. Hıristiyanlar gâlib olunca, zarurî olarak canımız, hanımlarımız, çocuklarımız ve malımız korkusundan sulh ettik. Esir edilip dağıtılma korkusundan işi idare ettik. Biz Allah'a aidiz ve ona döneceğiz. Bu sıkıntıdan sonra kâfirler geldi, Vehran'ı, Becâye'yi ve Trablus'u aldı. Bizim, yurdumuzu da istilâ etti ve bizi esir etmeye niyetlendi. İşte bu sırada dinin yardımcısı, Müslümanların koruyucusu ve Allah yolunun mücâhidi olan Oruç Beğ, bir mikdâr gazilerle geldiler. Biz de onu ta'zimle karşıladık. Zira korkumuzdan bizi Allah'ın yardımıyla kurtardı. Oruç Beğ bize gelmeden önce Tunus'dan Becâye'ye gelmiş idi. Maksudı burayı din düşmanlarından alıp Müslüman kardeşleri için tamir etmektir. Becâye Kalesi'ni mücâhid Ebu'l-Abbâs Ahmed

bin Kadı ile muhasara etti. Surları dağıttı. Kâfirleri şaşkına çevirdi. Müslümanlar hücum edip büyük bir burcu aldılar. Cebren kaleye girdiler. Kâfirlerin bir kısmı kaçtı, bir kısmı öldürüldü. Müslümanlar ve kâfirler gece ve gündüz savaştılar. Oruç Beg'in yanında bulunanlardan bir kısmı ayrıldılar. Kendisi bir miktar arkadaşı ile düşman arasında kaldı. Sonra bize geldi ve bizi kurtardı. Sonra da Oruç Beg Tilimsan savaşlarında şehit olunca kardeşi, Allah yolunun mücâhidi Ebu't-tükâ (takva sahibi) Hayreddin ona hayırlı halef oldu, bizi korudu. Tam adaletinden ve peygamberin şeriatına uymaktan

Barbaros Hayreddin Paşa Kanuni'nin huzurunda

Arifî, Süleymanname, Vr. 360A

başka halini görmedik. Hayreddin Beg de sizin yüce makamınıza daima saygı duyar, cihadla mesgul olur. Allah rızası için malını ve canını verir. Allah'ın kelimesini yüceltmeğe hırslıdır. Bütün gayesi yüce saltanatınıza hizmet olduğundan bizim de onun hakkında sevgimiz samimi ve devamlıdır. Nasıl sevmeyelim ki, bizimle birlikte at üstünde Allah yolunda cihâd eder, darda ve genişlikte Allah'ın emrinden ayrılmaz. İnancında yıldız gibidir. İşte bu durumda bizlerin size arzı şudur ki; emirimiz Hayreddin size gelmeğe azmetmiş idi. Beldemizin ileri gelenleri yalvarıp koymadılar; kâfirlerden korkarak. Zira Hristiyanlar yaramaz, kasıtlıdırlar. Biz ise zayıf ve azız. Bu sebebdan kapınıza âlim Seyyid Ebu'l- Abbas Ahmed bin Ali gönderildi. Biz emirimizle sizin hizmetkârınız. Becâye bölgesi, Doğu ve Batı Mağrib ahalisi sizin hizmetkârlarınızdır. Diğer bu beldelerde olan meseleleri, bu mektup geldiğinde size arz edecektir. Allah'ın selam ve rahmeti üzerinize olsun. 10-20 Zilka'de 925 (Kasım 1519)

“Cezayir Büyük Cami'de i'tikâfda bulunan Muhammed bin Mansur da mektup göndererek, Mağrib'deki zayıf kavmi Hayreddin kurtardığından dolayı devletin devamına duacı olduklarını bildirmiştir.”

Mektup “Cezayir'deki kadılar, âlimler, imamlar, hatipler, tüccarlar, eminler ve bütün re'âya” adına yazılmıştır. Mektupta herhangi bir sultan ismi zikredilmiyor. Fakat mektubun yazıldığı Kasım 1519 tarihinde Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'dir.

Mektupta Barbaros ve Oruç kardeşlerin kahramanlıkları ve hayırlı işleri anlatılmaktadır. Mektubun Kuzey Afrika'nın fethini anlatan kısmı çok mühimdir. Mektupta İspanyolların Endülüs'ü istiladan sonra Vehran, Becaye ve Trablus'u aldıkları ve Cezayir'e göz diktikleri, Cezayirlilerin her taraftan kuşatıldığı, bu sırada Oruç Reis'in gelip Becaye Kalesi'ni düşmandan kurtarmak için savaştığı ve Cezayirlileri de kurtardığı, Tilimsan Kalesi'nin fethinde şehit olduktan sonra kardeşi Hayreddin'in onun yerine geçerek Cezayirlileri koruduğu anlatılmaktadır.

Mektupta Barbaros Hayreddin Paşa

Mektupta geçtiğine göre Barbaros takva sahibi, adaletli ve şeriata uyan biridir. Ayrıca o Allah rızası için canını

[illegible]

Cezayirlilerin Kanuni Sultan Süleyman'a yolladıkları mektup

Paşa bu sırada İspanyol zulmüne maruz kalan 70.000 kadar Endülüs Müslümanını gemilerle Cezayir'e taşımıştır.

Bu gailelerle uğraşan Barbaros, mektuptan 13 yıl sonra yani 1533'te Kanuni Sultan Süleyman tarafından İstanbul'a davet edilir ve Cezayir beylerbeyi sıfatı ile Osmanlı donanmasının başına "kapitanıderya" tayin olunur. Böylece Cezayir bir Osmanlı beylerbeyiliği haline gelir.

Mektup Niçin Bu Kadar Önemli?

Mektubun günümüz Cezayir’indeki önemi ise tartışmasızdır. Cezayir Milli Arşivler Genel Müdürü Abdelmecid Şihi Cezayir’in bağımsızlık günü olan 4 Temmuz 2012’de yaptığı bir konuşmada bu mektubu Cezayir devletinin kuruluş belgesi olarak gördüklerini söylemiştir. Cezayirli tarihlerinde ilk defa Barbaros kardeşler vasıtasıyla birlik kurmuşlar ve bu mektupla Osmanlı Devleti ile birlikteliklerini ilan ederek Cezayir devletinin kuruluş belgesini oluşturmuşlardır. Barbaros kardeşlerden önce Cezayir diye bir birlikten bahsedilmezken onların sayesinde Doğu ve Batı Cezayir birleştirilerek toprak bütünlüğü sağlanmış, isyanlar bastırılarak iç huzur sağlanmış, Osmanlı’ya bağlanarak dış düşmanlar bertaraf edilmiş ve bu şekilde bağımsız Cezayir devletinin temelleri atılmıştır. Cezayirli bu mektubu Cezayir devletinin kuruluş vesikası olarak görmektedirler. ■■

Not: Oruç ve İshak kardeşlerin akıbetleri hakkında yaptığımız araştırmalar sonucu Cezayir ve Fas'ta kabir ve makamlarına ulaştık. Yedikita'nın önümüzdeki sayılarında bu bilgileri okuyucularımızla paylaşacağız.

Kaynaklar: Süleymanname, TSMK, R1286, vr. 204a-b; Muzaffer Arıkan-Palino Toledo, "Türk Deniz Tarihi ile ilgili Belgeler" OTAM, Sayı 1: 1990; 2: 1991, s. 279-302; 3:1992, s. 389-412; İdris Bostan, "Barbaros Hayreddin Paşa İlk Deniz Beylerbeyi (1534)" Türk Denizcilik Tarihi, İstanbul 2009; Gabriel Colin, *Corpus des Inscriptios Arabes et Turques de D'Algérie*, I Departement d'Alger, Leroux Editions, Paris 1901. Mehmet Tütüncü, *Cezayir'de Barbarosun Bilinmeyen Kitabesi*, Yedikıta Dergisi, Temmuz 2012 s. 24-30.

ve malını verir diye övülmektedir. Mektupta özellikle Hayreddin'in bütün gayesinin Osmanlı saltanat makamına hizmet ve cihad olduğu ve Allah'ın kelimesini yüceltmeye hırslı olduğu belirtilmektedir. Bu şekilde Barbaros Hayreddin Paşa'nın ve Cezayirliilerin Osmanlı'ya bağlanmak istekleri açık bir şekilde dile getirilir. Mektubun yazılış maksadı da bu olmalıdır.

Mektupta yer alan; Hayreddin Barbaros'un daha önce İstanbul'a gelmeye niyet ettiği fakat Cezayirlilerin, İspanyol korkusundan onu alıkoydukları ve yerine Seyyid Ebu'l- Abbas Ahmed bin Ali'yi gönderdikleri malumatı dikkat çekicidir.

Mektubun Sonundaki Not

Bu mektubun sonunda yer alan, mektuptan ayrı fakat aynı mevzudaki notta geçtiği üzere, Cezayir Ulu Camii imamı Muhammed bin Mansur ayrıca bir mektup göndererek Mağrib'teki zayıf kavmi Hayreddin'in kurtardığını ve Osmanlı padişahına devamlı duacı olduklarını belirtmiştir. Bu suretle Hayreddin Paşa'nın yaptığı hayırlı işler Osmanlı sultanına arz edilmiş ve Cezayir'in Osmanlı'ya bağlanması talebi dile getirilmiştir.

Mektuptan Sonra Ne Oldu?

Mektup İstanbul'a ulaşınca Yavuz Sultan Selim Han Hızır Reis'i Cezayir hâkimi olarak tanımış ve kendisine yeniçeri ve topçulardan 2000 kişi, savaş ve gemi levazımatı göndermiştir. Ayrıca Cezayir'e gönüllü gideceklerle de bazı imtiyazlar vermiştir. Bundan sonra Cezayir'de hutbe Osmanlı padişahı adına okunmaya başlamış, binaenaleyh Cezayir Osmanlı'ya hükmen bağlanmıştır.

Fakat bu mektuptan kısa bir süre sonra, Barbarosları Becaye'yi kurtarmaya davet eden İbnü'l-Kadı bir kısım halkı yanına toplayıp isyan etmiş, bunun üzerine Barbaros bir ara Cezayir'i terk ederek 1524'te Cicele taşınmış, üç yıl sonra yine halkın talepleriyle geri dönerek İbnü'l-Kadı'yı bertaraf etmiştir. Hayreddin